

XALQ TABOBATIDA ISHLATILADIGAN DORIVOR O'SIMLIKLAR

*Haydarov Eldorbek Raximjon o'g'li,
Buvamirzayev Hurshid Abdunabi o'g'li,
Xoshimjonov Javohir Baxtiyor o'g'li,
Sobirova Dildora Vohidjon qizi*
University of Business and Science
E-mail: khaydarov.eldorbek@gmail.com

***Anotatsiya;** Dorivor o'simliklar insoniyat tarixida qadimdan shifobaxsh vosita sifatida ishlatilgan. Ular sog'liqni mustahkamlashda va kasalliklarni davolashda an'anaviy tibbiyot asosini tashkil qiladi. O'zbekiston hududida ko'plab dorivor o'simliklar yovvoyi yoki ekilgan holda uchraydi va xalq tabobatida keng qo'llaniladi. Aloe, Xitoy dolchini va Yapon saforasi kabi o'simliklar xalq tabobatida turli kasalliklarda samarali davolovchi vosita sifatida tanilgan. Ularning tarkibidagi faol moddalarning farmakologik ta'siri ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan va zamonaviy tibbiyotda ham qo'llanilmoqda.*

***Kalit so'zlar.** Dorivor o'simliklar, xalq tabobati, Aloe, Xitoy dolchini, Yapon saforasi, flavonoidlar, rutin, yurak-qon tomir kasalliklari, antioksidant, immunitet.*

1. *Rasm Aloe o'simligi*

Xalq tabobatida aloe bargidan olinadigan sabur (shira) ko‘plab kasalliklarni davolashda ishlatiladi. Masalan, me‘da va o‘n ikki barmoqli ichak yaralari, o‘pka silini davolashda aloe shirasidan foydalaniladi. O‘pka silida, aloe shirasini asal va cho‘chqaning ichki yog‘i bilan aralashtirib pishirish va bemorga berish amaliyoti qo‘llaniladi. Bundan tashqari, aloe bargi terini kesib olganda, yiringlanib ketmasligi uchun ham ishlatiladi. Bu maqsadda bargni o‘rtasidan uzunasiga yorib, kesilgan joyga bog‘lab qo‘yish kerak. Aloe shirasining yallig‘lanishga qarshi, antibakterial va tiklovchi xususiyatlari tufayli bu usul juda samarali hisoblanadi.

Xitoy dolchini (*Cinnamomum Cassia Blume*). Xitoy dolchini — lavrdoshlar oilasiga mansub daraxt bo‘lib, janubiy Xitoy, Vyetnam, Laos, Shri Lanka, Indoneziya va Lotin Amerikasida yetishtiriladi. Bu o‘simlik doimiy yashil bo‘lib, barglari qalin va gullari mayda. Yosh daraxtning po‘stlog‘i quritilib, dolchin tayyorlanadi. Dolchin tarkibida asosiy faol modda — 75-90% dolchin al‘degidi, shuningdek, 1-2% efir moyi, 2-3% oshlovchi moddalar, 1,35% kal‘tsiy oksalat va tsiamin mavjud.

2. *Rasm Xitoy dolchini (Cinnamomum Cassia Blume).*

Xalq tabobatida dolchin oshqozon-ichak traktining faoliyatini yaxshilash, qorin dam bo‘lishini bartaraf etish, hanqoqlikni kamaytirish, jigar va o‘t pufagini tozalashda keng qo‘llaniladi. Bundan tashqari, dolchin qandli diabetda qon

shakarini nazorat qilish, immun tizimini kuchaytirish va siydik haydovchi sifatida ham foydali hisoblanadi. Dolchin oziq-ovqat sanoatida ziravor sifatida, farmatsevtika va atir-upa ishlab chiqarishda efir moyi shaklida ishlatiladi.

Yapon saforasi (*Sophora japonica*). Yapon saforasi — Paporotniklar oilasiga mansub bo'lgan ko'p yillik daraxt yoki buta bo'lib, o'rta Osiyo, Xitoy, Yaponiya va Koreya hududlarida keng tarqalgan. Bu o'simlikning balandligi 15-25 metrga yetishi mumkin. Barglari katta, yopishqoq va karra-qarama-qarshi joylashgan. Yapon saforasi gullari oq yoki sarg'ish rangda bo'lib, yoz oxirida va kuz boshida gullaydi. Mevalari qora-yashil rangdagi yaltiroq bargli ko'p urug'li ko'katchalardir.

Yapon saforasi xalq tabobatida qon tomirlarini mustahkamlash, qon aylanishini yaxshilash, yallig'lanishni kamaytirish va allergiyaga qarshi kurashda qo'llaniladi. Uning tarkibida flavonoidlar, xususan, rutin (vitamin P) mavjud bo'lib, u qon tomir devorlarini mustahkamlash va ularni shikastlanishdan himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, yapon saforasi antioksidant xususiyatlarga ega bo'lib, erkin radikallarni zararsizlantirish orqali hujayralarni himoya qiladi.

3. *Rasm Yapon saforasi (Sophora japonica).*

Dorivor sifatida, yapon saforasining gullari va mevalaridan damlamalar, ekstraktlar va boshqa preparatlar tayyorlanadi. Ular qon bosimini tartibga solishda, xolesterin darajasini kamaytirishda, shuningdek, kapillyar qon ketishini oldini

olishda samarali hisoblanadi. Shuning uchun yapon saforasi yurak-qon tomir kasalliklari, tromboz va varikoz kengayishi kabi holatlarda keng qo'llaniladi.

Yapon saforasi preparatlari immunitetni oshirishda ham yordam beradi, shuningdek, allergik reaksiyalar va nafas olish yo'llari kasalliklarini kamaytirishga ko'maklashadi. Shu bois uni zamonaviy farmatsevtikada ham faol foydalanishmoqda.

Xulosa; Dorivor o'simliklar — tabiiy shifobaxsh vositalar sifatida xalq tabobatida muhim o'rin tutadi. Aloe, Xitoy dolchini va Yapon saforasi kabi o'simliklarning yallig'lanishga qarshi, antibakterial, qon tomirlarini mustahkamlash va immunitetni oshirish xususiyatlari aniqlandi. Ularning tarkibidagi bioaktiv moddalar zamonaviy farmatsevtika vositalarining yaratilishida asos bo'lmoqda. Shu bois, dorivor o'simliklarni tadqiq qilish va ularni kompleks davolashda qo'llash sog'liqni saqlashda katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shakarova, M.A. "Dorivor o'simliklar va ularning farmakologik xususiyatlari." – Toshkent, 2018.
2. Karimov, B.J. "Xalq tabobatida yapon saforasining o'rni." – Biologiya jurnali, 2020.
3. Zhao, Y. et al. "Pharmacological effects of Sophora japonica." – Journal of Ethnopharmacology, 2019.
4. Holmatov X.X., Ahmedov O.A. "Farmakognoziya." – Toshkent, 2007.